

TÜKÖRKÉP – EGY JAZZPROFESSZORRÓL

410 oldal, Gondolat Kiadó, Budapest, 2024.

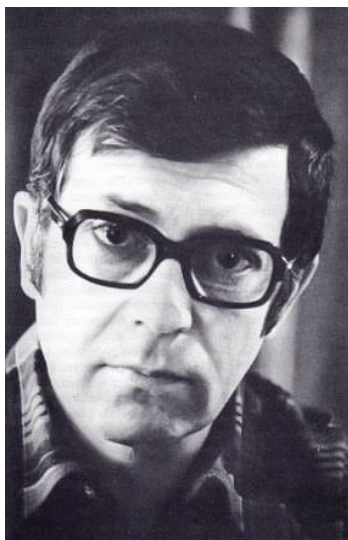
I.

Mély kobaltkék könyv címlap, a börtönrács halvány fénypásmát vetít a zongora klaviatúra részletére. A grafikus egy „fekete lyuk” erejével kifejezi egy élet regényének legmeghatározóbb motívumát, Gonda János (1932 – 2021) munkába: zenélésbe és tanításba menekülését démonjai elől.

A magyar (és az európai) jazztanítás, valamint e műnem története, belső mozgatói és népszerűsítése apostolának, legmeghatározóbb muzikológusának szörnyűségesen nehéz, vívódó 89 év adatott. Négy éves korában elváltak szülei, nála öt évvel idősebb bátyja apjával együtt később külföldre ment, ő pedig újra házasodó édesanyjával és nagymamájával maradt itthon, középpolgári légkörben.

A mama cipőgyáros családból származott, a papa szállítmányozó és külkereskedő volt, hosszú svédországi külszolgálat miatt távoli kapcsolatot tartott kisebbik fiával. Az anya tanult zongoraművész, ám egy elkezelt üzleti gyulladás kapcsán egyik keze lebénult és már csak hétköznapi úriasszonyi életet volt képes tovább folytatni.

A zsidótörvények a családot kikeresztelkedésre indították, a „Hansi,-val (szülei így szólították) együtt elő nőrokonok buzgó katolicizmusba menekültek, a fiúnak bérmálkoznia is kellett. Nagyon hamar zongorázni taníttatták, és mivel ebben sokkal jobb volt Péter bátyjánál, anyja vele büszkélkedett és tőle sokat követelve próbált minden veszteségére kárpótlást találni.

Gonda János
(turigabor.hu-magányűjtemény)

Kiskamaszként (12 évesen) élte túl a vézskorszakot: a német megszállást, a nyilas hatalomátvételt és az ostromot. Schlachta Margit bújtatta családjukat, Raoul Wallenberg mentő akciójának is köszönhetően menekültek meg, de egész életében vissza-visszatérő emléke maradt a Duna partra kísért sorstársak riadalma, különösen egy csecsemőnek a hisztérikus sírása...

A zenei portálok szikár életrajzi összefoglalói szerint: „Gonda János a hazai dzsessz-élet egyik legmeghatározóbb alakja. Életpályája az elmélet és a gyakorlat sajátos ötvözet: amellet, hogy kiváló zenetörténész és tanár, zongoraművészként és zeneszerzőként is igen elismert. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán előbb a zenetudományi, majd a zongora szakon szerzett diplomát.

Különböző együtteseivel (Qualiton, Gonda, Kruza kvartett) számos országban koncertezett, a 70-es években gyakran lépett fel szólóban is. Mint komponista elsősorban dzsessz-darabok szerzőjeként vált ismertté, de írt játékfilm-zenét, balett- és színházi kísérőzenét, musicalt, tánckompozíciókat, valamint modern dalokat is.

A dzsessz történetével és elméletével foglalkozó könyvei és tanulmányai a magyar nyelvű szakirodalom alapművei. 1965-ben megszervezte és vezette a Bartók Béla konzervatórium dzsessz-tanszakát, amely 1990-ben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola dzsessz művész- és tanárképző tanszékévé alakult át.

Rendszeresen tartott előadásokat és kurzusokat külföldi egyetemeken és zeneművészeti főiskolákon. Élete utolsó másfél-két évtizedében intenzíven foglalkozott a kreativitást fejlesztő, alternatív zenepedagógiával, ennek eredményeként 1993-ban megalapította a tatabányai Nemzetközi Zenepedagógiai Intézetet. Széleskörű művészeti és oktatásszervezői tevékenységet folytatott. 1972-1984 között a Nemzetközi Jazz Föderáció alelnöke, majd az 1990-ben megalakult Magyar Jazz Szövetség tiszteletbeli elnöke volt.”

Szántó T. Gábor könyve a „jazzprofesszor” emberi hátoldalát veszi górcső alá, egyes szám harmadik személyben visszatekint egy hosszú élet gyötrődéseire, elemző szenvedéllyel boncolgatva a magánélet eseményeit, az átélt nehéz sorsot, beleszöve az alkotó vívódásait a jazzhoz való érkezésétől előadói, komponista, elméletalkotó, intézményalapító- majd vezető és tanító szemszögekből.

A könyv szerkezete nagyon különleges, fésű fogakra hasonlóan illeszkedik egymásba két következetesen vezetett narráció: főszövegként tíz éves korától évszámokkal megjelölt fejezetcímek alatt a nyugdíjazásig eltelt időig jutunk el, minden történés földézésével. Ám az összes ilyen rész után rövidebb terjedelemben címek nélkül önelemző visszatekintéssel rögzíti életének elemeit, méghozzá egy ezredforduló körüli tragikus fordulóponthoz, bátyjának öngyilkosságához kötve minden történést.

Az író egészen finom érzékenységgel bújik bele a hatalmas életteljesítményt megvalósító alkotó és vívódó személyiség lelkének a mélyrétegeibe. Végig kíséri kamaszkorától a nagykorúságig, a sikertelen disszidálást megtorló börtönévig, az esztergályosság utáni zeneakadémiai tanulmányokon át a jazz bűvöletén keresztül annak érvényre juttatásáért vívott küzdelmein túl a képző intézmény kiharcolásáig és gyümölcsöző működtetéséig – nyugdíjas koráig.

Külszolgálatban lévő apja és vele a bátyja rögtön a háború után visszakerült Stockholmba, oda őt is meghívták 1946-ban, de hamarosan – nélküle – kivándoroltak Ausztráliába. Őt pedig Budapesten hagyták kínlódni anyjának szeszélyeivel, nagymamájának terheltségével, öngyilkosságával. A mama örületesen rátelepszik, szobájába minduntalan kopogás nélkül beront. Kitör rajta egy nagyon súlyos mániás depresszió – paranoid pszichózisokkal, sűrűn „vendégeskedett” a Lipótmezőn, ahol elektrosokkal is kezelik.

A nagykamasz-koron olyan kettősséggel vonszolta át magát hősünk, hogy anyjának hozzá kapcsolódó zongoraművészi elvárásainak eleget szeretne tenni, de nagyon hiányzik az apja és a bátyja, a korai depresszió miatt nem tudott mit

kezdeni a lányokkal. Szinte megfulladt az összezártságtól, a nagymama és az anya állandó civódásaitól, s a cipőgyár elvesztésétől, az államosítás „jóvoltából.”

Apja leveleiben váltig csábította Ausztráliába, mehetnékje is volt, de őrlődésig terhelte a felelősségtudat anyjáért, akihez egyre sűrűbben kell orvost hívni rohamainak csillapítására, amelyet végül egy gyógyintézetben próbáltak enyhíteni. 1950-ben, éppen nagykorúságát elérve mégis úgy döntött, hogy eltávozik az országból, és mostohaapja segítségével megállapodott egy embercsempéssel a szöktetésben. Ez sajnos kudarcba fulladt, és az Andrássy út 60-beli keserű vallatások, verések után két év fogházra ítélték, amit a másodfok egy évre enyhített.

A ceglédi börtönben beosztották az esztergályos tanoncokhoz, ahol egy hamis vádakkal elítélt szociáldemokrata fogoly tanígtatta a forgácsolás fortélyaira. Rémálmaiban a határon történt lövöldözés kísértette állandóan. „Néha kiabálva, csatakosan ébredt éjszakánként, zárkatársai rázták fel és csitították. (...) Balhésabb zárkatársak úgy gondolták, nem árt az úriflúnak a nevelődés, ezért a nevelőtiszten, az örökön és a munkavezetőn kívül ők is rálöcsöltek feladatokat.”

Lloyd, Duna, Lloyd, Duna, Odeon-Lloyd. Időrendi sorrendben ezeket a neveket használta a mozi, amely 2012. július 31-én végleg beszüntette eredeti tevékenységét. Élt 75 évet. A hely [jazz klubként és kávézóként](#) működik tovább, a homlokzatról rég leszerelték a Duna mozi neonfeliratát.

<https://kep-ter.blogspot.com/>

A jazz-szel a találkozás már tíz évesen „megérintette”, apjuk elvitte a testvéreket a Hollán utcai Lloyd moziba (ebben a házban laktak a zsidótörvények előtt;

most visszagondolva a hely mai funkciójára, nagyon érdekes, hogy ez a Budapest Jazz Club otthona), ahol egy régebbi filmet vetítettek *The Jazz Singer* címmel. „Egy fiúról szólt a film, aki énekelni akart, de az apja, egy zsidó kántor, haragudott rá, hogy nem a templomban, hanem a színházban akar énekelni, és kitagadta.”

Miután a börtönből vizsgázott esztergályosként szabadult, fél évet lehúzott egy angyalföldi üzemben, így már munkáskádernek számított és játéktudása alapján fölvtették a Zeneakadémiára, ahol előbb zenetudományból, majd még zongora tanszakon is diplomázott. Albérletbe költözött és titokban sokat járt a Gellért Szállóba, ahol vasárnap délutánonként a teraszon néha igazi jazzt is játszott a Martiny-kvintett, az engedélyezett tánczene keretei között.

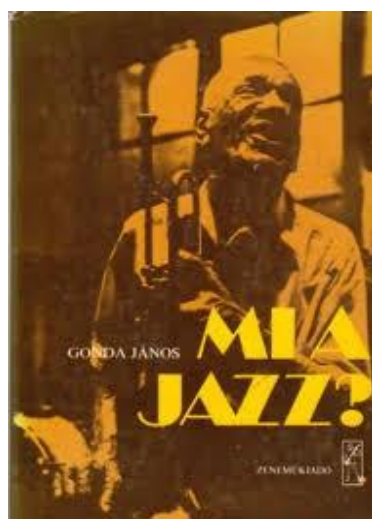
Az amerikai nagykövetség könyvtárából kikölcsönzött jazzkönyveket édesanyja segítségével, akinek a neve szerepelt az ottani katalógusban. Albérletében rádiózva az Amerika Hangja „Time for Jazz” adásában Willis Conovernek volt egy legendás jazzműsora, részben azt hallgatva, másrészt néhány lemezt forgatva, saját variációkat rögtönzött magányában.

Adódott egy nyári lehetőség: zongoristát kerestek a sztálinvárosi Arany Csillag szálloda bárjába, ahol egy idősebb cigány dobossal került össze, aki régi motoros volt a szórakoztatóiparban. Tanulhatott tőle és lemezei is voltak, amelyeket délelőttökön hallgathatott. Az egyik hétvégén egy börtönviselt bárénekesnő is társult hozzájuk, aki 22 évesen bevezette a szerelmi élet rejtelmeibe...

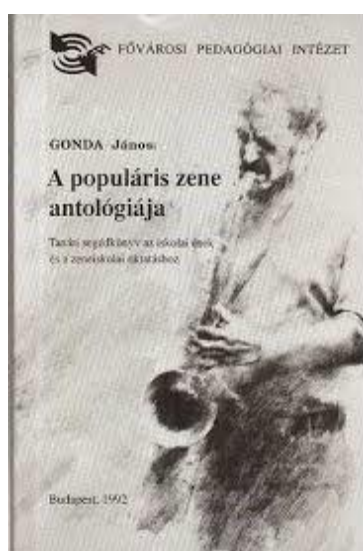
A tükörkép megjelenítését próbálgatva rádöbbenek, hogy még csak a könyv első negyedéig értem el, úgy gondolom, a továbbiakban nem érdemes ennyire részletekbe menően ismertetnem ezt a kiválóan megírt művet, a remeklést szerzője annyira érzékletesen írta meg, hogy mindenképpen el kell olvasni! Nagyvonalúbb áttekintésben megemlítem, hogy hősünk óvatos visszahúzóddással átélte az 56-os forradalmat, elkezdett játszani néhány helyen (Metró Klub, Centrál Kávéház, később a Dália). Első munkahelye a Rottenbiller utcai Magyar Hanglemezgyártó Vállalat volt, akkori márkanévén Qualiton, később Hungaroton. Itt sikerül „*Modern Jazz*” sorozatcím alatt jazz-antológia hanglemezeket kiadatnia, az első bakeliten a saját „Qualiton együttese” játszik. A hatvanas évtized közepén megalkotta az első magyar nyelvű dzsesszelméleti- és történeti munkát, – *Jazz. Történet, elmélet, gyakorlat (1965)* – két évtizeden át szerkesztette a Jazz című szaklapot. Később is (évtizedenként) írt több szakkönyvet:

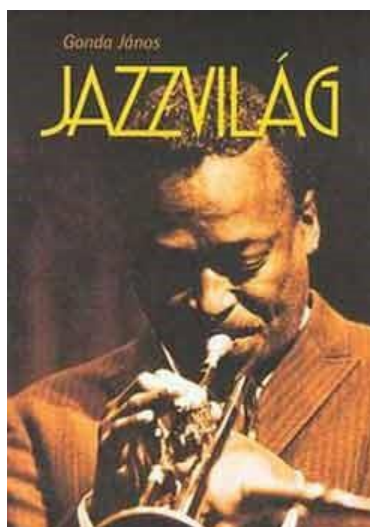
(3 kislemezzel, Zeneműkiadó Vállalat, 1965)

(Zeneműkiadó Vállalat, 1982)

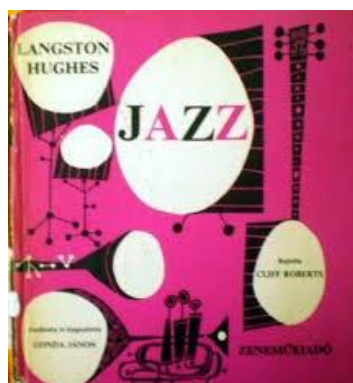

A populáris zene antológiája. Tanári segédkönyv az iskolai ének és a zeneiskolai oktatáshoz (1992)

Rózsavölgyi És Társa, 2004

1973-ban alkotó-bővítő fordításban megjelentette a Zeneműkiadónál Langston Hughes *A jazz* című alapművét.

Egyidejűleg hosszas előkészítés után, alapos munkatervvel, Aczél Györgyöt is meggyőzve megalapította a Bartók Béla Zeneiskola Jazz Tanszakát.

Az „elérhetetlen apa” hiányának tompításaként Ausztráliába utazott, fogadtatása nagyon zavaros volt, mert bátyján is éppen jócskán kitört a skizofréniája. Ilyen körülmények között is teljesítette az ABC meghívását teljesítette, hangversenyezett és készültek lemezfelvételei is. Hazatérve felkéréseket kapott filmzenék komponálására, ezek több mint tucatjából kiemelkedett Szabó István két korai filmje, ott a rendezővel egészen különleges lelki közösségben alkotott:

*Nappali sötétség (1963, rendező Fábri Zoltán),
Sodrásban (1963, Gaál István, Sára Sándor),
Kedd (1963, Novák Márk),
Karambol (1964, Máriássy Félix),
Szent János fejevétele (1966, Novák Márk),
Apa - Egy hit naplója (1966, Szabó István),
A mímia közbeszól (1967, Oláh Gábor),
Szerelmesfilm (1970, Szabó István),
Mérsékelt égöv (1970, Kézdi-Kovács Zsolt),
Horizont (1971, Gábor Pál),
Aszfalt mese (1971, Török Ilona),
A gyilkos a házban van (1971, Bán Róbert),
Utazás Jakabbal (1972, Gábor Pál),
Holnap lesz fácán (1974, Sára Sándor) és
Déryné, hol van? (1975, Maár Gyula).*

Szoros barátságuknak köszönhetően zeneelméleti szövetségesre talált Pernye Andrásban, akivel nagyon sokszor bíráltak a „Ki mit tud” vetélkedők zsűrijében. E munkakapcsolat révén ugyancsak bensőséges alkotótársa lett Köllő Miklós

táncművészek, aki a nemzetközi híró Dominó Pantomimegyüttest vezette, számukra több színpadi játék kísérőzenéjét alkotta meg, ezeket nagy sikerrel fogadta a közönség:

1973. Visegrádi játékok: Juhász-Gonda-Köllő: Szarvassá változott fiú

1974. Sziget Színház: Thomas Mann-Gonda-Köllő: Elcserélt fejek

1974. Visegrádi játékok: Balázs Béla-Gonda-Köllő: Álmodó köntöse

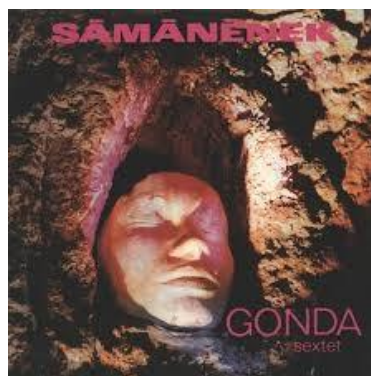
1974. Bartók Színház: Barnassin-Gonda-Köllő: Pro Urbe musical

<https://www.facebook.com/watch/?v=589336469238399>

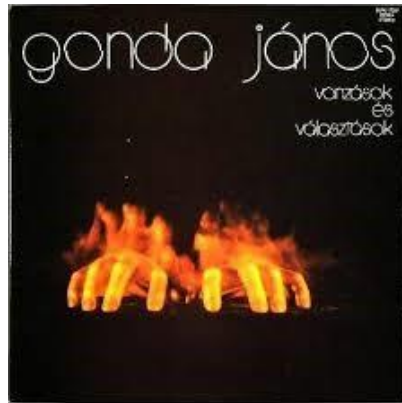
Két házassággal kínlódott, az elsőben egy orvosnővel élt öt évig 1969-ben született fiukat a bátyja után Péternek nevezték el. Sajnos, a kisfiú még csak egy éves volt, amikor tarthatatlanná vált az anyósáékkal összezárt együttélés és ez váláshoz vezetett. Másodjára kardiológusának asszisztensével kötötte össze az életét, ez hosszabbra nyúlt, de a hölgy egy műtét következtében elvesztette szülőképeségét, macskamániába menekült, féltékenységi rohamokban tombolt, ami ugyancsak bonyolult különéléshez vezetett. Tekintsük át végül zeneszerzői munkásságát, amelyeket önálló lemezei őriznek. Főbb lemezei:

Modern jazz sorozat 6 albuma

Sámánének (1975)

(1980)

(1999)

<https://www.youtube.com/watch?v=z71blAfLB4s>

https://www.youtube.com/watch?v=BDKad_TkvyU

<https://www.youtube.com/watch?v=zrKPG-HKB8g>

Befejezve ennek a kozmikus kafei magányérzetben leélt, ám korszakos teljesítményeket fölmutató pályának (és magánéleti háttérének) az áttekintését, zárásként az író szavaival hangsúlyoznám, hogy végig munkájába menekült az emlékezés elől, mert abból mindig öngyötres lett „a háború, a zsidóüldözés, az eltüntetett egyházi iskolák, az ötvenes évek kismizett arisztokratái és polgársága, a hit a szocializmusban, a diktatúra agymosása, majd 1956 rettegeése és a folyamatos hazugság az önelfogadásért” mind-mind kísértették.

Gonda János
(jazz.hu)

Ezt súlyosbította a félelem az öngyilkosságra való családi hajlamtól és egyfajta rettegéstől, hogy mindezek rajta is kitörnek, eluralkodnak. Úgy érezte, „mindig viselkednie kellett, kívülről rákényszerített szabályokat követni, formákat betartani, fegyelmezettnek lenni. Egyre többször jutott eszébe, és egyre indulatosabb lett, hányszor, hány helyzetben kellett megfelelnie másoknak (...)”. Már felnőtt fiának unszolására sem volt képes életére visszatekinteni, visszaemlékezést írni. Viszont megőrizte fél évszázadon át apjától és bátyjától kapott leveleit – ennek a hatalmas anyagnak a művészi újraformálása segítette Szántó T. Gábornak regénye megalkotásában.

Gonda János
(fidelio.hu)

Függelékként ide illesztenék egy „világnagy hidat” a Gonda Jánost elvarázsoló improvizatív rögtönzések, variációk legnagyobb ívét, zenei illusztrációként.

<https://www.youtube.com/watch?v=MHFuaaGpGKQ&t=11s>

Johann Sebastian Bach: Goldberg variációk, BWV 988

Sir András Schiff, Pierre Boulez Saal, Berlin, 11 June 2017

The Modern Jazz Quartet - Vendome (1952)

Milt Jackson (vibraphone), John Lewis (piano), Percy Heath (bass), Kenny Clarke (drums)

Lányi Pál

II.

SZÁNTÓ T. GÁBOR: A JAZZPROFESSZOR (RÉSZLET)¹

Szántó T. Gábor, fotó: Végh László

„Ne csodálkozzon, mondja Miklós. Ő ugyan nem pszichológus, de ha egy nőnek kiveszik a méhét, el tudja képzelni, hogy az kifordítja önmagából.” Szántó T. Gábor új regényéből, *A jazzprofesszorból* olvashatnak részletet.

„Ne csodálkozzon, mondja Miklós. Ő ugyan nem pszichológus, de ha egy nőnek kiveszik a méhét, el tudja képzelni, hogy az kifordítja önmagából.” Szántó T. Gábor új regényéből, *A jazzprofesszorból* olvashatnak részletet.

„Ne csodálkozzon, mondja Miklós. Ő ugyan nem pszichológus, de ha egy nőnek kiveszik a méhét, el tudja képzelni, hogy az kifordítja önmagából.” Szántó T. Gábor új regényéből, *A jazzprofesszorból* olvashatnak részletet.

(1975) Köllő jött fel egy vasárnap, a Sámánének lemezborítóján dolgoztak, a gipszből kiöntött maszk és a barlanghátter képeit akarta megmutatni. A Szarvassá változott fiú jazz balettje volt már mögöttük a Dominó társulattal és a Thomas Mann Elcserélt fejek című elbeszéléséből készült pantomim, amit a Margitszigeti Nagyszálló Havanna bárjában adtak elő. Utóbbiból egy sűrített hanganyagot vett át a lemezre, úgy illeszkedett, mintha eredetileg is ide szánta volna. Miklóssal nem először dolgoztak úgy, hogy nála volt a fia, Balázs Béla *Álmok köntösének* zenéjét is olykor a jelenlétében beszélték meg. Miklós néha ugratta, hogy azért választja a vasárnap délelőttiöket, mert egyedül nem nagyon tud mit kezdeni a gyerekekkel, így a láthatás egy részét is letudja.

Vasárnap délben jártak az anyjához ebédelni. Egyszer-egyszer elmentek előtte a Mátra Mesemoziba, de türelmetlenül nézte a bugyuta mesefilmeket. Miklós tudta élvezni a gyerektársaságot, értett a nyelvükön, Péterrel is hamar összebarátkoztak. Miért nem engedi el magát egy kicsit a fia jelenlétében, hányta a szemére, miért viselkedik vele is úgy, mint egy tanár?

Ahogy Miklós belépett, ő lezökkent a zongora mögé, mint aki biztonságos fedezéket keres. Miklós rosszallóan nézte, bolondozni kezdett a kölyökkel, aki élvezte a gyereklelkű felnőtt társaságát. Bebújt mellé a zongora alá, ahol a fiú kuckót épített párnákból és takaróból, birkózott vele a kanapén vagy a nyakában lovacskáztatta, bekötött szemmel keresgéltek egymást a szobában, míg összeakadtak, aztán a kezébe nyomott valami játékot, vagy mesekönyvet, és beszélgethettek végre a saját dolgaikról. Ő maga úgy gondolta, nem lehet elég korán olvasásra szoktatni egy gyereket, ezért mindig azt tanácsolta, hogy legyen nála egy könyv. A fia felnézett rá, hozta magával a mesekönyveit, sőt nagyanyjához is feltűnően hurcolta magával, de hamar elcsábult, és boldogan játszott, ha Miklós bohóckodni kezdett. Az meg néha nem állta meg, és rászólt, hogy

játsszon ő is, mire gépiesen nyúlt a zongorához, és belekezdett valamibe.

A gyerekekkel, szólt rá élesebben Miklós, és levette a könyvespolcra a marokkós dobozt, amit pár hónapja hozott ajándékba azzal, hogy ez neki is jót tesz, és a fiát is le tudja kötni vele. Játszottak a pálcikákkal, ki tud többet kihúzni a rakásból úgy, hogy ne mozduljon meg a többi, és közben dolgozhattak. Amikor a fiú elunta, Miklós egy csomag francia kártyát kért, és miközben kártyavárat építettek, folytatták a beszélgetést, egészen addig, amíg ő az órájára nézett.

Minden vasárnap mennek? csóválta a fejét Miklós.

Amikor éppen nincs bent a Lipóton.

Elhallgat, aztán megkérdi, válthatnak-e még egy-két szót.

Persze, bólint Miklós, ő meg int, hogy ne a gyerek előtt. Kimennek a konyhába.

Mi a gond? kérdi Miklós, és ő Olgáról kezd beszélni. A műtét óta teljesen megváltozott.

Ne csodálkozzon, mondja Miklós. Ő ugyan nem pszichológus, de ha egy nőnek kiveszik a méhét, el tudja képzelni, hogy az kifordítja önmagából. Személyiségváltozást okozhat.

És egyszer már elvetélt. Még jobban lehalkítja a hangját. Nem szokott ilyesmiről beszélni senkivel, Miklós az első, akinek elmondja.

Néhány pillanatnyi hallgatás után, Miklós kérdi, akart-e még egy gyereket, mire bizonytalanul bólint. Barátja néha túlságosan közvetlen, zavarba hozza.

Miklós nézi, értetlenül csóválja a fejét. És hogy van Olga?

Rosszul, alig megy ki a lakásból. Csak olyan munkát keres, amit otthonról végezhet. Otthagyta az asszisztensi állását is. Igaz, ő biztatta, hogy találjon olyasmit, amiben jobban kiélheti a kreativitását.

Ne akarja a saját képére formálni. Olga hobbiból csinálja ezeket a kézműves dolgokat.

Nem erről van szó... Vágyott erre a gyerekre, és most nagyon lehango-
lódott. Újabb macskákat akar. Ráadásul beteg macskákat akar ápolni.

Nehéz ügy. Ha kiderül, hogy egy nőnek nem lehet gyereke, könnyen megborul. Ahogy látta, Olgának amúgy is vannak önértékelési zavarai vele szemben. A műveltsége, a polgári háttere, a sikerei.

Ha ettől megnyugszik, akár feleségül is veszi.

Ez is felmerült?

A volt felesége is újra férjhez megy.

Nem érti, rázza a fejét Miklós. Mi az összefüggés?

Ezért veszi el Olgát? Vagy azért, mert nem lehet gyereke? Nem kellene valami nyomósabb érv?

Mondta már. Szereti.

Biztos benne? kérdi Miklós.

Összepréseli az ajkát, dacosan bólint. Igen. Azt hiszi.

Akkor sok boldogságot, szorítja meg a vállát Miklós. Hátha ez biztonságot jelent Olgának is, neki is.

Hallgatnak pár pillanatig, Miklós látja, hogy benéz a gyerekre, de az most elvan magában.

Van még valami?

Lenne. Ha volna még egy perce, üljenek le.

Leülnek az asztalhoz. Miklós megjegyzi, milyen rend van. Miről van szó?

Nehéz beszélnie róla. Benne megbízik, azért neki mondja.

Hallgatja, mondja Miklós. Min vívódik?

Olga felszabadított benne valamit. Talán a *Sámánének* is részben ennek köszönhető.

Ahogy elnézi, vigyorog Miklós, Olga egy szexlokomotív. De azért ne túlozzon. Két számot már korábban is használtak, ne felejtse.

Persze. Neki is hálás.

Csak viccelt, böki meg a karját Miklós. Ne legyen már olyan halál komoly. Olgánál tartott. Folytassa.

Szóval, Olga mintha elfordulna tőle. Úgy érti, nőként. És ebbe belebolondul. Hetek óta semmi. Miközben korábban teljesen más volt vele. Minden más volt köztük.

És van valakije? kérdi Miklós. Ez a baja? Vagy lehetne?

Hümmög, a vállát vonogatja.

Vagy azt reméli, hogy a házasságtól jön rendbe a szex? Vagy hogy Olga megnyugszik?

Bólint, de megint bizonytalanul.

Beszéljen már világosan! Emlékszik, amikor Visegrádon a *Szarvassá változott fiú* bemutatója után, a Silvanus Hotel tetején a fogadáson oda-jött hozzájuk Juhász Ferenc és Berek Kati?

Persze, de hogy jön ez most ide? Mit akar ezzel mondani?

Mind sírtak, csak ő nem. Akkor is csak hümmögött. Engedje már el magát az istenért! Egy élete van. A rendes zsidó fiúk nem sírnak? Nem kefélnek félre? Nem tudják, mi jó nekik, vagy mi nem jó?

Ennek semmi köze... János elvörösödik.

Bocsánat, nem akart semmi rosszat mondani. Reméli, hogy nem érti félre, de nem élhet egy életen át a család, meg a múltja, vagy Olga fogóságában. Ő hozta szóba, de már rég beszélniük kellett volna erről. Ne

haragudjon meg rá, de őszinte lesz. Mióta ismeri, állandóan csak rohan, görcsöl. Mindig a munka és a család. Legalábbis ez a mantra. Hentente megy az anyjához a fiával vasárnapi ebédre, amikor egy napot van nála összesen. Miért nem csinálnak inkább valami fiús programot? Vigye ki meccsre, utazzon vele, vagy találjon ki bármit ahelyett, hogy hosszú leveleket írogat az apjának, meg a bátyjának. Mégis, mikor akar élni?

Hagyja békén, ezt nem értheti. Ez az élete. Ennyi maradt a családjából. Valami örömet akar adni az anyjának az unokájával, az apjának meg a leveleivel. Fogalma sincs, mikén mentek keresztül. Olyan, amilyen, de akkor is ez a család.

Neki is van családja, tudja, milyen nehéz velük. És azt is tudja, hogy ők mikén mentek keresztül, de akkor is fel kéne szabadulnia.

Dehogyan tudja, sose beszélt neki róla részletesen. Emlékezni sem akar rá.

Jó, akkor hagyják a múltat, ne haragudjon, tudja, hogy ez érzékeny dolog. Ő is volt sitten, verték is, öngyilkos akart lenni, tudja, mi az, bezárva lenni, betiltottnak, vagy éppen üldözöttnek. Higgye el, nem bagatellizálni akarja, amin keresztülmentek. Beszéljenek inkább a nőkről. Régebben ott volt a Kati, aki nem kellett neki, pedig hozzá való lány volt.

Csak éppen húsz évvel fiatalabb, vág közbe.

Mindegy hány éves, hozzá való volt, okos, finom lány. Mi van vele egyébként, miért nem keresi meg?

Nem passzoltak. Kati túl vékony volt. Olga más. Teltebb, asszonyosabb. Csak most kezdi felismerni, hogy mi hiányzott.

Érti, hogy Olga ledöntötte a lábáról, aztán meg valami félrement. Lehet, hogy a műtét, és együtt érez vele, de ez azért kevés egy házassághoz. Tudja, hogy Olga felnéz rá, alkalmazkodó, de biztos, hogy vele akar élni? Érdekli egyáltalán Olgát a munkája? Jó, hogy valaki mellette áll, amikor az anyja beteg, de nem lehet a túsza negyvenegynehány

évesen se az anyjának, se egy elzárkózó feleségnek. Semmi más nincs így az életében, mint a munka. Hol ereszti ki a gőzt? Csak a zenéjében? A művészet nem így működik. Egyszer nem látta még felszabadultnak ebben a kurva életben, pedig öt éve ismerik egymást. Legalább a lemezen fel tudta szabadítani magát, amit talán tényleg azért tudott megtenni, mert az Olga megbaszta. Már ne is haragudjon, hogy így mondja. Nem hallotta véletlenül a saját lemezét? „*Nagy nemzetségemből / egyedül maradtam.*” Nem érti? Először vált személyessé.

Pedig ez egy fordítás. Egy szibériai antológiából. Berki Tamás adta a kezébe, az énekes.

Egymásra találtak. Talán mert Berki is...

Mi az hogy Berki is?

Mindegy. Nem lényeges. Az a lényeg, hogy róla szól. Az ő zenéjével szólal meg. Minden eddigi zenéjénél jobban. És tudja miért? Mert megtalálta a hangját. Eggyé vált vele. A személye, a története és a zenéje. Mindegy, hogy indiai zenét használt, mint az *Elcserélt fejekben*, afrikai, vagy magyar népzene. Persze Juhász szövege is az övék volt az anyától való elszakadás kínjaival. Vagy ez nem jutott eszébe? Lehet, hogy ez is kellett hozzá, hogy eljusson a *Sámánénekig*. Ezen aztán a free jazz, vagy a nemzeti jazz hívei se találhatnak fogást.

Ezzel meg mit akar mondani?

Lehet, hogy csak a politikai kompromisszumok miatt duruzsolnak, rántja meg a vállát Miklós. A konzi miatt.

Miféle kompromisszumok? Hát ő sem érti, hogy mit jelent ez az iskola, ahol a nemzetközi standardoknak megfelelően oktathatnak? Ezzel a tudással a világon bárhol zenélhetnek, akik itt végeznek, sőt taníthatnak is. Ez a kompromisszum? Megírta Szabados lemeze kapcsán is, hogy több teret kell kapniuk, nagyobb figyelmet, lehetőségeket. De ezt az egész műfajról elmondhatná. Nem is érti ezt az egészet. Talán a *Szarvassá változott fiúban* nem voltak népzenei motívumok? Miklós nem így emlékszik?

De voltak. Persze, hogy voltak.

Az igaz, hogy ő nem igazán hisz a nemzeti jazzben. Bartókot talán valaki képes lesz továbbgondolni, de a népzene és a jazz erőszakos összekeverése fából vaskarika. A jazz afrikai gyökerei mellett az európaiak inkább Freudhoz vezetnek. A protest zenéje, de más szinten.

Nyugodjon meg. Soha ilyen erőset nem hallott tőle korábban. Ebben ott a kelet és a nyugat is. Mert ő is ott van benne. A pusztulás, az újjászületés. A saját útja a saját zenéjéig. És talán egy kicsit Olga is, igen. Hallgassa magát, hátha megérti, mit írt. „*Fehér vállad összeér csontjaimmal. / Csókokkal vetettem két melled völgyét. / És örömet arattam az ég nyíló kapujában. / Minden nap újra meghatódom tested szép oltára előtt. / Szentség, fogadj magadba... / Hullámok ízét ízlelem. / Szelek zúgását hallgatom. / Szívemet szíveddel perzselem. / Magamat végleg vállalalom.*” Emlékszik egyáltalán a szövegére?

Ez inkább Berkié, az énekesé. Aki nélkül nincs ez a lemez.

Érti, de ne bújjon el, pont erről beszél. Vállalja magát. Teljesen. Úgy tud csak nagy zenét írni, mint ezen a lemezen. Tényleg röhejes, hogy idéznie kell, de annyiszor meg kellett hallgatnia ehhez a rohadt borítóhoz, hogy kitalálja végre azt a sziklahasadékból előtűnő maszkot. Nandá és Srídáman halotti maszkja is lehet a barlangból, ahol megölték magukat az *Elcserélt fejekben*, vagy egy levedlett maszk, ami mögött ott az igazi arc. A hasadék pedig éppúgy lehet egy pina is, amiből kibújik a születő emberarc.

Miféle pina? kérdi döbbenten felemelve a borítótervet.

Amibe mindig vágynak, és ami világra hoz. Nézze meg jobban a fotót. Ott van az arc mögött.

Hüledezve nézi a fényképet.

Ez a lemez az újjászületése, fogja meg a vállát Miklós. Kellett hozzá a válás, a magány, a kalandozások, vagy éppen Olga kellett, a macskanő. Akkor csókoljon neki kezét. Vagy csókolja meg akármijét, ha majd újra hagyja. De ebben végre igazi élet van. Legyen benne is. Azt mondta,

az anyja vallásos. Érti, hogy ez bonyolult volt náluk, és őt zavarta, de csak olvasott bibliát? Elébed helyezem az életet és a halált. És válaszd az életet. Ha Olgával nem megy, akkor tovább kell lépnie, és élni az életét mással vagy másokkal, vagy Olga mellett másokkal. Mert látja rajta, hogy azért ilyen búval bélelt, azért képtelen erre a beszélgetésre is koncentrálni, mert mindig valami más is motoszkál a fejében. Talán, hogy nem baszott egy jót hónapok óta. Most se néz a szemébe. Mintha nem is lenne jelen. Figyeljen rá! Igen, így. Ha úgy érzi, hogy Olga elhidegült tőle, ha őt bünteti a műtét miatt, vagy azért, mert nem lehet gyereke, és nem hajlandó lefeküdni vele, vagy kiderült, hogy mégsem illenek össze, akkor menjen, és basszon mással. Ez az élet. Igen, ilyen brutális, ne haragudjon a nyíltságáért. Ha Olga nem jön rendbe, ha nem fordul vissza hozzá, akkor tovább kell állnia, bármilyen kegyetlenül hangzik is. Nem lehet mindig gyászolni. Élnie kell, az istenit! szorítja meg újra a vállát, és kicsit megrázza. Ébredjen fel végre és éljen! Emlékszik a Thomas Mann novellára? „*Minden lénynek kétféle léte van: egy a maga számára, és egy a mások szeme számára.*” Civilizációban élnek, de nem kasztrációban. Nem kell mindent mások orrára kötni.

Miklós feláll, indulni készül. Ő is feláll, pár pillanatig hallgatnak.

Mi van? kérdi Miklós. Megsértődött?

Nem. Csak az jutott eszébe, mondja tünődve, hogy talán *Az ember tragédiájának* jazz balett változatát kéne megcsinálniuk.

Hogy a picsába jutott ez most az eszébe?

Hogy olyan luciferi, amit mond.

Luciferi? Hát ki írta a *Sámánéneket*? Na, induljanak, mert még elkésnek az anyjától. Kihűl az a kurva ebéd.